

14. Филонович С. Р. Использование моделей жизненного цикла организаций в процессе организационной диагностики / С. Р. Филонович // Социологические исследования. – 2005. – № 4. – С. 53-64.
15. Широкова Г. В. Основные направления исследований в теории жизненного цикла организации / Г. В. Широкова // Вестник СПбГУ. Серия 8: Менеджмент. – 2006. – Вып. 2. – С. 25-42.
16. Широкова Г. В. Модели жизненных циклов организаций: теоретический анализ и эмпирическое исследование / Г. В. Широкова, О. Ю. Серова // Вестник СПбГУ. Серия 8: Менеджмент. – 2006. – Вып. 1. – С. 3-27.
17. Grainer L. Evolution and Revolution as Organizations Grow / L. Grainer // Harvard Business Review. – 1998. – May-June. – P. 58.
18. Lester D. L. Organizational Life Cycle : A Five-Stage Empirical Scale / D. L. Lester, J. A. Parnell, A. Carragher // The International of Organizational Analysis. – 2003. –Vol. 11. – N 4. – P. 339-354.
19. Miller D. Organizations : A Quantum View / D. Miller, P. Friesen, H. Mintzberg. – Prentice Hall, 1984. – P. 68-86.
20. Miller D. A Longitudinal Study of the Corporate Life Cycle / D. Miller, P. Friesen // Management Science. – 1984. – Vol. 30. – N. 10. – P. 1161-1183.

Солоха Д.В.

УДК 330.341.1

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Постановка проблеми. Кризові явища світової економіки, що розпочалися у другому півріччі 2008 року завдали великої шкоди економічній системі України, наслідки яких ще повною мірою не здолані вітчизняними виробниками. На наше переконання ситуацію можна було б певною мірою передбачити, та дещо пом'якшити, при наявності певних прогнозних даних, або діагностики розвитку потенціальних можливостей.

Проблема діагностики саме потенціалу набуває нових обривів коли йдеться про діагностику розвитку інноваційного потенціалу, як єдиного вірного шляху щодо забезпечення економічного зростання соціально-економічних систем (СЕС) регіону в стратегічній перспективі [8].

Проблемам діагностування економічних процесів присвячені численні праці видатних вітчизняних та зарубіжних вчених Альтмана Е., Аунапу Ф., Бланка І., Вівера У. Гольдера М., Забродського В., Кизима М., Коласса Б., Конана Е., Леймані Я., Лиса Р., Литвака Б., Рапопорт В., Тафлера Р., Тішоу А., Хабанук М., Юксвярава Р. [1- 9].

Діагностиці саме інноваційного потенціалу за даними [8], свої наукові дослідження присвячують Амоша О.І., Булеєв І.П., Лепа Р.М., Лукін С.О., Шелегеда Б.Г., саме розробки цих вчених ми поклали в основу даного матеріалу, оскільки питання залишається не до кінця вирішеним стосовно інноваційного потенціалу окремих СЕС, промислово розвинених регіонів.

Вектор нашого дослідження співпадає з тематикою науково-дослідних робіт Європейського університету - «Розробка теоретико-методичних засад функціонування розвитку та управління інноваційним потенціалом регіону», що має державну реєстрацію № 0110U006871.

Метою даної роботи є дослідження теоретико-методологічних засад й задач діагностики розвитку та управління інноваційним потенціалом СЕС регіону в довгостроковій перспективі.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан дослідження економічних явищ, що протікають в умовах ринкового механізму господарювання вносить корективи до традиційних тлумачень тих чи інших термінів, отже зупинимось на визначенні сучасної сутності терміну «діагностика», оскільки вчені-економісти використовують термін «діагностика» в управлінській діяльності соціально-економічної системи у різних значеннях.

Так, на думку Литвака Б.Г., «діагностика – встановлення і вивчення ознак, що визначають розвиток ситуації і дозволяють запобігти небажаному відхиленню в її розвитку» [6, с. 384].

Юксвярав Р.К., Хабанук М.Я., Леймані Я.А. переконують дослідників, що «у процесі діагностики визначаються проблеми організації і причини їх виникнення» [9, с. 31]. Аунапу Ф.Ф. зазначав, що «діагностика – метод аналізу стану виробничої системи для виявлення й усунення в ній диспропорцій, що сприяють появі «вузьких місць», тобто «хвороб» виробничого організму [3, с. 55]. Коротков Е.М. стверджував, що «діагностика – прийом встановлення і визначення ознак і причин деформацій та відхилень об'єкта від норми, тенденцій, задуму, мети та ін.» [5, с. 215].

На думку Рапопорта В.І., діагностика – це управлінська робота з виявлення проблем і вузьких місць системи управління підприємством [7, с. 113].

Таким чином, дослідивши думки авторитетних вчених під діагностикою розвитку соціально-економічної системи будемо розуміти метод розпізнавання причин проблем, та можливі наслідки їх виникнення.

Дослідимо, як використовується діагностичний метод в управлінні інноваційним потенціалом СЕС регіонального рівня. Слід відзначити, що в практиці управління СЕС регіону, діагностичний метод використовується в основному при визначенні причин фінансової кризи.

Так, з найбільш відомих зарубіжних вчених, що зробили значний вклад у використання діагностичного методу при дослідженні стану соціально-економічної системи, за справедливою думкою Минаєва В., з якою ми цілком згодні необхідно виділити Альтмана Е.І., Вівера У. і Коласса Б. [1, с. 711].

Найбільш відомими дослідниками за твердженням авторів [8], які при діагностиці фінансової ситуації використовували метод дискримінантних показників платоспроможності, були Альтман Е.І. (США), Лис Р., Тафлер, Тішоу (Великобританія), Гольдер М., Конан (Франція).

Серед вітчизняних вчених-економістів, що займаються проблемою діагностики фінансового стану соціально-економічних систем, слід у першу чергу виділити Бланка І.А., Забродського В.А., Кизима М.О. [2,4].

Забродський В.А. та Кизим М.О. запропонували принципову схему діагностики фінансової стійкості функціонування великомасштабних економіко-виробничих систем (ВЕВС), до яких безумовно відноситься й СЕС регіону, наведену на рисунку 1, в авторському тлумаченні [8]. Як показано на схемі (рис.1), процес діагностики стану ВЕВС містить у собі: моніторинг симптомів, експрес-діагностику і фундаментальну діагностику «хвороби», остаточний аналіз «хвороби» і причин її виникнення.

Емпіричний матеріал, отриманий при аналізі конкретних систем, необхідний для побудови моделей і для оцінки відповідності цих моделей тому або іншому класу систем. Вирішення теоретичних задач, сформульованих стосовно побудови моделей СЕС регіону, не тільки важливо саме по собі, але і розширює межі емпіричного дослідження кризи і причин, що породжують його в соціально-економічних системах регіону стосовно управління використанням інноваційного потенціалу.

Отже, задача полягає в побудові і вивченні моделей безлічі всіх можливих, із заданої точки зору, СЕС регіону, незалежно від їх існування в даний час в динамічній перспективі. Це необхідне, по-перше, для відробки методів вирішення тих або інших задач на простих моделях, що мають іноді обмежене практичне значення через значний ступінь допущень та ідеалізації.

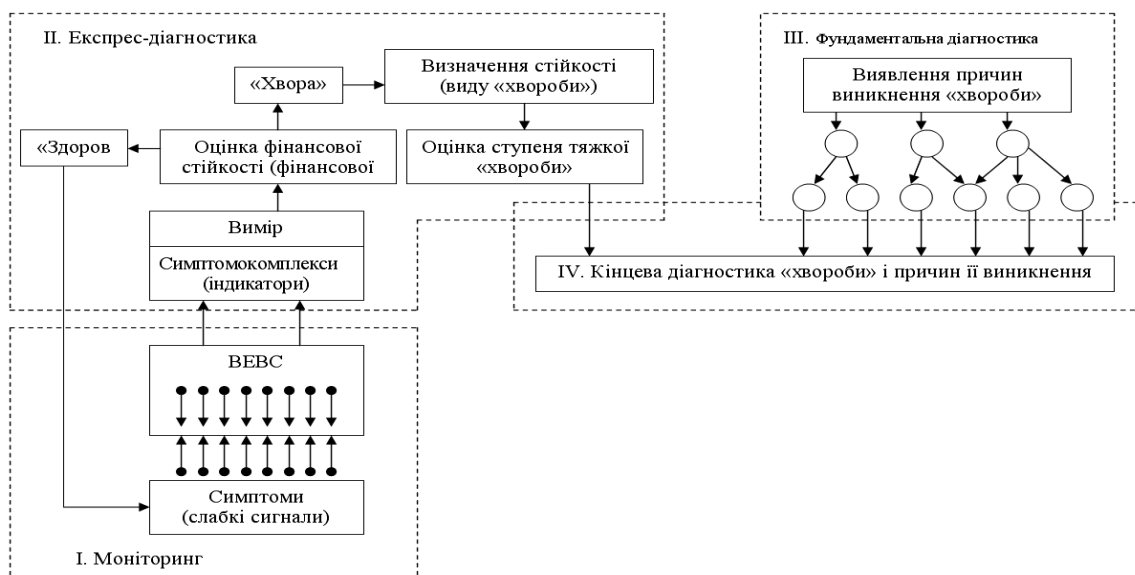

Рис. 1. Схема діагностики стійкості функціонування великомасштабних економіко-виробничих систем (СЕС регіону)

По-друге, що виключно важливо, цей підхід веде до розробки загальних методів і до накопичення арсеналу засобів, якоюсь мірою випереджаючих практичні запити.

Проте, даний підхід вимагає побудови і розгляду незорої кількості моделей. Якщо виходити з наявної класифікації стадій розвитку СЕС, то згідно циклічному розвитку необхідно розглянути 1014 варіантів моделей, при умові: стадій розвитку організацій $n = 5$ (по П.Грейнеру, відзначено авторами [8]); видів кризи $m = 20$.

$$n^m = 5^{20} = 1014. \quad (1)$$

В даний час відома порівняно невелика кількість моделей СЕС регіону як об'єктів діагностики в антикризовому управлінні інноваційним потенціалом. Їх, на нашу думку, можна розбити на декілька груп залежно від ступеня їх абстрактності, тобто від того, які сторони систем отримали або не отримали своє віддзеркалення в цих моделях. Разом з тим було б передчасно говорити про створення вичерпної класифікації моделей СЕС регіону в умовах антикризового управління.

Дослідивши наведені в науковій літературі класифікації таких моделей, маємо нагоду констатувати, що в найпростіших моделях діагностики кризового стану соціально-економічних систем не враховується структура системи, тобто передбачається, що система складається з деякого числа непов'язаних між собою елементів. В іншому класі моделей, що враховують структуру системи, їх можна розділити на дві групи залежно від того, явно або не явно враховується ця структура.

В першому випадку при створенні моделі повинні бути вказані дії, прикладені до зовнішніх входів системи, і функціональні зв'язки між діями і реакціями, спостережуваними на зовнішніх виходах системи залежно від стану системи.

В другому випадку модель СЕС регіону, що діагностується, можна розглядати як кінцеву безліч пов'язаних між собою підсистем. Тут вірно те, що кожний елемент системи відповідає певною реакцією на прикладену сукупність дій, в число яких можуть входити реакції інших елементів. Для створення даної моделі СЕС необхідно вказати безліч елементів, безліч можливих станів системи, її структуру, що відображає зв'язки між елементами.

Розглядаючи елементи систем, що діагностуються, не завжди можна ототожнювати їх з «фізичними елементами» системи, сукупністю частин, з яких дана система полягає.

Кожний з елементів системи (підсистеми) може викликати не один, а декілька кризових станів, і якщо розділення цих станів входить в задачу діагностики, то кожний такий елемент необхідно розглядати як сукупність елементів.

Кризова ситуація в системах, що діагностуються, може бути викликана не тільки елементами системи, але і порушенням зв'язків між ними. Отже, схему об'єкту діагностики інноваційного потенціалу, на нашу думку, не можна змішувати із звичайною функціональною схемою обстежуваної системи.

Третій напрям діагностики припускає аналіз існуючих діагностичних систем, виявлення принципів їх побудови і розробку методів рішення, оцінку оптимальності. Цей напрям має, на наш погляд, важливу теоретичну і практичну значущість, оскільки пов'язаний з виробленням критеріїв інформативності показників, що характеризують стан системи, аналізом способів діагностики, побудовою відповідного діагностичного процесу.

При діагностиці стає істотним вибір інформативних ознак для опису СЕС (рис.2). У багатьох випадках це було пов'язано з важкістю отримання інформації або вартістю діагностичного дослідження, часом на її пошук, систематизацію, аналіз і обробку.

Параметри елементів системи, що діагностується, не рівноцінні за кількістю відомостей про її стан. Одні приносять інформацію про багато властивостей елементів системи, інші незрівнянно менше і іншої якості.

Апріорі переваги слід віддавати параметрам, що мають динамічний характер, а не тим, які стабільні або поволі міняються. В задачах діагностики істотним є вибір самих інформативних ознак для опису об'єкту.

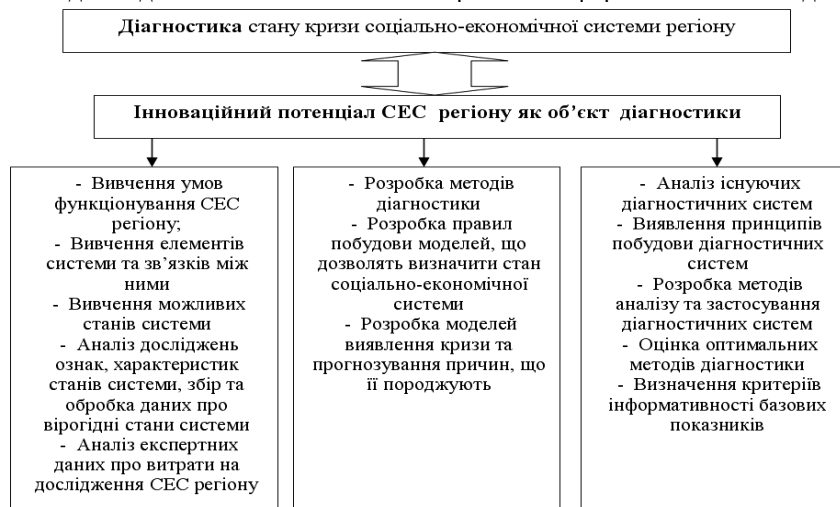

Рис. 2. Предмет діагностики в антикризовому управлінні інноваційним потенціалом СЕС регіону

Спираючись на ці дослідження, можна зробити висновок про те, що діагностика інноваційного потенціалу СЕС регіону це:

- дослідження базових показників інноваційної діяльності СЕС регіону
- всебічний аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на інноваційний потенціал СЕС регіону;
- експертна оцінка розроблених заходів і перспектив оздоровлення і превентивних дій щодо досягнення цілей прогнозування;

Припустимо, що є деяка система прогнозованих станів інноваційного потенціалу СЕС регіону, що включає n станів. Визначаємо статистичну вірогідність появи даного стану D_i . Цю апіорну вірогідність позначимо $P(D_i)$.

Невизначеність системи можливих результатів діагностики D (діагноз) оцінюється величиною ентропії:

$$H(D) = -\sum P(D_i) \times \log_2 P(D_i), \quad (2)$$

де $H(D)$ - ентропія системи діагнозів;

$P(D_i)$ - апіорна вірогідність діагнозу D_i ;

$\log_2 P(D_i)$ - логарифм при основі 2 величини $P(D_i)$.

Знак «мінус $\log_2 P(D_i)$ » у формулі пов'язаний з тим, що значення $P(D_i) < 1$ і, відповідно, $\log_2 P(D_i) < 0$, а ентропія завжди позитивна величина.

**ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНИХ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Максимальною ентропією володіють системи, об'єднуючі рівноімовірні діагнози. Ентропія такої системи, що складається з n рівноімовірних станів, може бути знайдена за формулою:

$$H(D) = -\sum P(D_i) \times \log_2 P(D_i) = -\sum \frac{1}{n} \times \log_2 \frac{1}{n} = \log_2 n \quad (3)$$

У разі рівноімовірних діагнозів характеру кризи і згідно наведеної раніше типології криз визначаємо $n = 20$. Величина ентропії такої СЕС дорівнює:

$$H(D) = \log_2 n = \log_2 20 = 4,34 \quad (4)$$

Величина ентропії системи діагнозів зменшується при проведенні дослідження соціально-економічних систем, оскільки в результаті дослідження поступає додаткова інформація. Зниження невизначеності стану системи відбудеться залежно від кількості інформації, яка поступить після проведення діагностичного дослідження. Таким чином, усунення невизначеності веде до підвищення ефективності управляючої дії, та власне управління інноваційним потенціалом СЕС регіону.

Виділимо діагностичні ознаки стану інноваційного потенціалу СЕС регіону, які можуть бути прийняті для розрахунку діагностичної цінності дослідження: коефіцієнт поточної ліквідності активів наявних у досліджуваному регіоні; коефіцієнт забезпеченості власними коштами; наявність збитків за результатами економіко-господарської діяльності регіону; наявність збитків за результатами фінансово-господарської діяльності; коефіцієнт втрати (відновлення) платоспроможності суб'єктів господарювання; оцінка динаміки показників групи рентабельності; оцінка динаміки розвитку інноваційного потенціалу СЕС регіону; оцінка показників ділової активності; наявність та оцінка планів стратегічного розвитку СЕС регіону.

При обчисленні діагностичних цінностей ознак, з урахуванням вказаної залежності, структура формул залишається. Разом з тим в них входять умови вірогідності ознак, тобто в значення кожної вірогідності входить умова наявності або відсутності якоїсь певної ознаки.

Діагностична вага наявності r -го інтервалу ознаки k_2 для діагнозу Di за умови наявності s -го інтервалу ознаки k_1 дорівнює:

$$Z_{Di} \left(\frac{k_2}{k_1} \right) = \log_2 \frac{P \left(\frac{k_{2s}}{D_s \times k_{1s}} \right)}{P \left(\frac{k_{2s}}{k_{1s}} \right)} \quad (5)$$

Відповідно, діагностична цінність дослідження за ознакою k_2 за умови наявності розряду s ознаки k_1 , враховуючи всі можливі результати дослідження за ознакою k_2 , дорівнює:

$$Z_{Di} \left(\frac{k_2}{k_1} \right) = \sum P \left(\frac{k_{2s}}{D_s \times k_{1s}} \right) \times \log_2 \frac{P \left(\frac{k_{2s}}{D_s \times k_{1s}} \right)}{P \left(\frac{k_{2s}}{k_{1s}} \right)} \quad (6)$$

де $Z_{Di} (k_2 / k_1s)$ - кількісний вираз умовної діагностичної цінності дослідження за ознакою k_2 .

При проведенні дослідження інноваційного потенціалу СЕС регіону необхідно співвідносити діагностичну цінність дослідження і складність дослідження за ознакою k_1 .

Виявлення і дослідження специфічних властивостей економічної діагностики інноваційного потенціалу СЕС регіону, дозволяє сформулювати наступні принципи твердження:

- об'єктивний розвиток інноваційного потенціалу означає появу нових якостей у об'єкта управління;
- процес розвитку інноваційного потенціалу приводить до зміни і самого суб'єкта управління;
- висока ентропія ринкового макросередовища істотно знижує керованість, зменшує ступінь інформаційного контролю за зміною станів ситуації СЕС, вірогідність й імовірність прогнозування;
- постійна загроза кризових станів обумовлює виділення і посилення прогностичних, антикризових, попереджувальних функцій діагностики відносно стабілізації економічного розвитку інноваційного потенціалу СЕС регіону.

Висновки. Результати досліджень показують, що різке підвищення рівня складності функціонуючих регіональних СЕС істотно відображається на вимогах до якості і ефективності їх управління, що об'єктивно вимагає концептуального переосмислення основних напрямів і задач діагностики в управлінні інноваційним потенціалом СЕС регіону; структури діагностики в управлінському процесі; областей, сфер і напрямів діагностики в часі і просторі; чинників оптимізації діагностичного процесу.

Таким чином, теорія діагностичних досліджень відноситься до числа теорій, що описують і досліджують механізми функціонування в економіці і суспільстві. Її розвиток досяг такого стану, коли досліджувані в ній постановки, моделі і методи стають корисними в практиці управління і в вирішенні теоретичних проблем в інших областях і сферах діяльності.

Проте діагностика інноваційного потенціалу СЕС дотепер залишається проблемою мало розробленою. Тому виявляється актуальним для проведення подальших досліджень завдання розробки методології і аналітичного апарату побудови моделей, розробки аналітичних процедур для широкого класу організаційно-економічних умов діяльності складних соціально-економічних систем.

Джерела та література:

1. Антикризисное управление / под ред.: Э. С. Минаева, В. П. Панагушина. – М. : ПРИОР, 1998. – 432 с.
2. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – К. : Никацентр, 1998. – 480 с.
3. Диагностика производственных систем / под ред. Ф. Ф. Аунапу. – Иркутск : ИЦНТИ, 1972. – 39 с.
4. Забродский В. А. Диагностика финансовой устойчивости функционирования производственно-экономических систем / В. А. Забродский, М. О. Кизим. – Х. : Бизнес Иформ, 2000. – 108 с.
5. Коротков Э. М. Концепция менеджмента / Э. М. Коротков. – М. : Дека, 1997. – 304 с.
6. Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения / Б. Г. Литвак. – М. : Дело, 2000. – 392 с.
7. Рапопорт В. Ш. Диагностика управления: практический опыт и реализации / В. Ш. Рапопорт. – М. : Экономика, 1988. – 127 с.
8. Методологічні основи управління сталим інноваційним розвитком потенціалу соціально-економічних систем регіону : монографія / Д. В. Солоха, М. В. Бандура, І. В. Савченко, В. В. Морева. – Донецьк : ТОВ «Цифрова типографія», 2011. – 432 с.
9. Юксвярав Р. К. Управленческое консультирование: теория и практика / Р. К. Юксвярав, М. Я. Хабанук, Я. А. Леймани. – М. : Экономика, 1988. – 240 с.

Сульма А.И.**УДК 658.15****САМОФИНАНСИРОВАНИЕ КАК ОСНОВНОЙ ИСТОЧНИК ПОПОЛНЕНИЯ КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ**

Постановка проблемы. В условиях динамичной и агрессивной внешней среды адекватный выбор источника финансирования, с учетом ограничивающих факторов внешней и внутренней среды, является залогом сохранения и развития хозяйственной деятельности предприятия. В основе экономики рыночного типа на микроуровне лежит пятиэлементная система финансирования предприятий: самофинансирование, прямое финансирование через механизмы рынка капитала, банковское кредитование, бюджетное финансирование и взаимное финансирование хозяйствующих субъектов. На современном же этапе развития рыночных отношений как основные способы поддержания и наращивания масштабов деятельности рассматриваются только три из вышеперечисленных пунктов: собственная прибыль предприятия, рынки капиталов, банковские кредиты. Но если финансирование за счет рынка капиталов в принципе затруднительно для большинства предприятий (в силу, например, немалых расходов по его реализации), то банковское кредитование предприятий на данном этапе осложнено в свете нынешних глобальных экономических проблем. Поэтому в настоящее время становится все более и более актуальным рассматривать именно самофинансирование как основной источник пополнения капитала предприятия [8].

Анализ исследований и публикаций. Исследованием вопросов самофинансирования занимаются такие ученые как В. В. Бочаров [1], И. В. Зятковский [2], И. В. Иванов [3], Л. Н. Павлова [4], В. Б. Сироткин [5], О. О. Терещенко [6], А. М. Поддерегин [7], Г. И. Филина [8] и другие.

Целью данной статьи является обобщение теоретических аспектов и уточнение структуры самофинансирования, выявление преимуществ и недостатков самофинансирования отечественных предприятий.

Изложение основного материала исследований. Понятие «самофинансирование» сложилось в довоенный период, и наиболее широко в промышленно развитых странах его стали использовать после Второй мировой войны. Под термином «самофинансирование» (англ. selffinancing), пришедшим к нам из США и Англии, подразумевается увеличение доли двух внутренних источников финансирования: амортизационных отчислений и нераспределенной прибыли для всех предприятий (business unity), крупных и мелких.

В настоящее время, самофинансирование рассматривают с двух позиций. Во-первых, самофинансирование – это система хозяйствования, при которой предприятие покрывает все затраты деятельности как на простое, так и расширенное воспроизводство из собственных источников [2]. Во-вторых, самофинансирование означает обеспечение инвестирования предприятий в основном за счет собственных финансовых ресурсов: прибыли, амортизационных отчислений и ресурсов, приравненных к собственным, например, средствам учредителей, внесенным в уставный капитал, эмиссионный доход [3, с. 44]. Следовательно, самофинансирование является экономической базой независимости и самоуправления предприятия.

Объем и источники внутреннего финансирования определяются политикой самофинансирования предприятия и относятся к сфере долгосрочного финансирования. Самофинансирование занимает центральное место в финансовой деятельности предприятия потому, что является основой экономического роста, и определяется основными параметрами ссудной, дивидендной и амортизационной политики предприятия [6, с. 44].

Различают два вида самофинансирования: валовое и чистое рис. 1.